

La sobredimensió interessada de l'amenaça gihadista

La violència dels atemptats terroristes que s'han patit a Europa durant els últims anys no ha generat només por i precaucions entre la població. Aquesta amenaça també origina un negoci ben fiable i durador, subjecte a un discurs polític totalment adaptat. El temor justifica unes inversions que, al remat, són menys efectives que no sembla. Sense l'efecte de la por, molts negocis que van des de l'àmbit industrial fins a l'acadèmic estarien ben qüestionats, com també l'augment del pressupost en un 30% anunciat pel Ministeri de Defensa.

Reportatge de Manuel Lillo i Usechi

MANUEL LLULL I USECHI

La fira Homsec mostra les novetats tecnològiques de la seguretat. A l'esquerra, projectils de l'empresa Nammo. A sota, una pantalla de vigilància de l'empresa Thales, emprada per localitzar persones que són objectiu militar.

MANUEL LLULL I USECHI

Crear necessitats és la base de tota societat capitalista. Quan se'n generen, les empreses fan la seua i aprofiten conjuntures de desig artificial que creen riquesa per als més eixerits. Hi ha etapes curtes, com el boom dels tamagotchis o el dels cigarrets electrònics. D'altres són més fiables a llarg termini, entre les quals hi ha les oportunitats que origina una amenaça consolidada des de setembre de l'any 2001. Els atemptats contra els Estats Units van commocionar la població, que va assumir la importància de la seguretat interna com un valor indispensable. Una necessitat que es va traslladar a Europa després de diversos atemptats que van expandir aquella contorbació raonable. Sense menysprear el perill que suposa avui el terrorisme islàmic per al món occidental, tampoc es pot obviar que diverses institucions públiques han sabut fer diners amb un negoci que no admet debats. Perquè tothom pot ser una amenaça. I qüestionar-ne la magnitud és, gairebé, un delictes.

Amb aquest panorama, el camí per triomfar en el món empresarial només ofereix planures i vent favorable. Calen, això sí, relacions directes amb els governants i amb les institucions opulentes. Perquè aquest negoci és acceptat, però la restricció de l'ús de les armes limita aquest mercat a les relacions amb els exèrcits. La ciutadania, això sí, hi participa mitjançant els impostos.

Són diversos els ministeris que incideixen en l'àmbit de la defensa, un dels més centralitzats de l'Estat espanyol. La

Guàrdia Civil és un cos militar finançat per Interior. Indústria, el sector ministerial que més fons rep per aplicar R+D+I —quasi un 33% del total—, es fa càrrec de gran part de la millora armamentística. Les despeses de l'OTAN són responsabilitat d'Exteriors. Això fa que “el desembors del Ministeri de Defensa haja estat, històricament, aproximat al 50% del total de la despesa militar”. Ho afirma Alejandro Pozo, professor de conflictes armats a la Universitat Ramon Llull.

Tot plegat, però, és menys consum que no sembla. Almenys, si es compara Espanya amb els Estats de l'entorn. L'OTAN sempre ha exigut als seus Estats membres fer unes despeses militars de vora el 2% del PIB. Segons dades del Banc Mundial, les de l'Estat espanyol estan a l'1,2%, allunyades d'Estatos com Grècia, que les tenen al 2,6%, gràcies, en part, a la seua posició geogràfica, cruïlla de fronteres històricament disputades. Països de l'est europeu com Ucraïna o Rússia estan al 4 i al 5% respectivament, mentre que Israel arriba al 5,4%. Són dades que suggereixen una mentalitat pacifista de l'Estat espanyol, una tesi que pot ser rebatuda si, per exemple, es comprova que el Ministeri de Defensa, ara dirigit per Dolores de Cospedal, augmentarà en un 30% el seu dispendi durant aquest any 2017, que passa de 5.734 a 7.558 milions d'euros.

Segurament, vostè no morirà en cap atemptat

Segons dades de l'INE, des de l'any 2007, entre el 25 i el 30% de les morts que hi ha hagut a l'Estat espanyol han estat a cau-

sa de tumors. Les malalties respiratòries i digestives són responsables en un 10 i un 5% respectivament de posar fi a la vida de les persones. Pel que fa a les morts alienes a les malalties i a la vellesa, els accidents de trànsit i de transport són els més habituals. A l'Estat, s'hi donen vora 300 homicidis anuals i cap no té com a causa el terrorisme. De fet, les últimes morts per aquesta causa a l'Estat espanyol van ser l'any 2009, quan ETA va assassinar dos agents de la Guàrdia Civil a Calvià.

Sense menysprear aquesta desgràcia, sorprèn que, amb aquestes dades sobre la taula, el percentatge de Recerca, Desenvolupament i Innovació l'any 2016 haja estat de quasi un 15,5% per a la suma dels àmbits sanitari i científic i que el conjunt de Defensa i Forces Armades fregue el 10% del total de l'R+D+I [vegeu gràfic 1]. Quant a la destinació de partides, l'Estat és, en gran part, responsable d'allò que s'atorga a la millora de la sanitat. Tenint presents aquestes dades sobta també que, des de l'any 2007 fins al 2016, s'hagen dedicat gairebé sis mil milions d'euros més a la modernització i especialització de les forces armades que no a camps com la salut pública, la seguretat alimentària i la nutrició [vegeu gràfic 2].

La violència d'un atemptat inesperat que trunca de manera dramàtica la vida d'un ciutadà comú justifica aquestes inversions. Els principals altaveus d'influència social fan perceptible un perill que hi és, però potser no tant com es pot arribar a pensar.

“El gihadisme és una amenaça que, sense deixar de ser real, és exagerada pel

poder per tal de provocar emocions de por entre la ciutadania". "Perquè és evident que una població atemorida, patològica d'una paranoia, és més manejable per al poder i més comprensiva amb sistemes polítics repressius". Així s'explica Pablo San José, membre del Grup Antimilitarista Tortuga, amb presència a Alacant i Elx.

En aquest sentit, l'acceptació de l'opinió pública és un objectiu que cal assolir per tal de poder desenvolupar el negoci sense que la societat es plantege dubtes. És el que apunta Alejandro Pozo, que entén que "és molt difícil que es qüestionen les accions contra el terrorisme, ja que el fonamentalisme islàmic ens fa comprensius i permissius". Pozo, a més, detecta un canvi de mentalitat en aquest sentit i pensa que aquesta condescendència ha anat augmentant durant els darrers anys. "Abans, el finançament militar es dissimulava per evitar suspicàcies, però ara hi ha una opinió pública molt favorable en aquest sentit i s'accepten, fins i tot, mesures d'excepcionalitat". Aquest docent es refereix, per exemple, a l'ús dels *drones*, uns aparells tecnològics de màxima novetat que "fan assassinats selectius en alguns països i els mitjans ho contenen com si fóra una cosa normal, quan això, en un altre temps, s'hauria amagat". "Parlem d'aparells que atempten de manera directa contra la intimitat de les persones, però avui apel·lar a aquest dret és inútil perquè la defensa es percep com a prioritària", rebla.

Presumir de les mancances

I a més, l'eficàcia de molts aparells està més relacionada amb l'ostentació que no pas amb la protecció. Gemma Galdon és directora d'Éticas Research & Consulting, una empresa que treballa sobre l'impacte social, ètic i legal de les polítiques de seguretat. Galdon valora que "hi ha molt de teatre en aquest món, que és procliu a la compra de tecnologia que no resol els problemes". Considera que, "en comptes d'anar a l'arrel del problema, hi ha tendència a pensar que tot se soluciona tecnològicament, quan no és així". Galdon parla, per exemple, dels escàners dels aeroports. "Aquests aparells es van instal·lar, sobretot, després d'un atemptat fallit de l'any 2010 en un vol entre Amsterdam i Detroit". "El problema no havia estat passar per l'arc de control", diu Galdon, "sinó que aquest terrorista havia estat denun-

ciat per son pare per tenir vincles amb Al-Qaida i ningú va fer cap investigació prèvia". "Era un problema d'intel·ligència i seguiment, però es va optar per la solució més visible", conclou.

De fet, aquesta investigadora assenyalava que "no hi ha prou control sobre els proveïdors de les botigues dels aeroports i sobre els treballadors interns, però hi ha certa addicció al teatre de la seguretat" i afegeix que "les càmeres, els sensors i tota aquesta mena d'aparells no solucionen el problema, sinó que formen part d'una solució que requereix més mesures".

El raonament de José Luis Gordillo, professor de dret a la Universitat de Barcelona i investigador del Centre Delàs d'estudis per la pau, també va en aquesta direcció. Indica que "la població accepta la despesa d'armament militar i tots

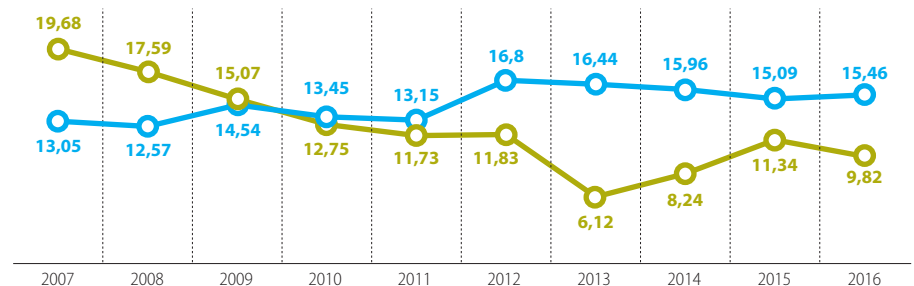
aquests instruments són poc adequats per lluitar contra els atemptats que pateix Europa: no deveu voler que llancem un míssil al senyor que agafa un camió a Niça i atropella cent persones". Actualment, el deute de l'Estat sobre l'armament militar no es podrà pagar abans de l'any 2030, i tot apunta que s'allargarà.

La transversalitat d'un negoci

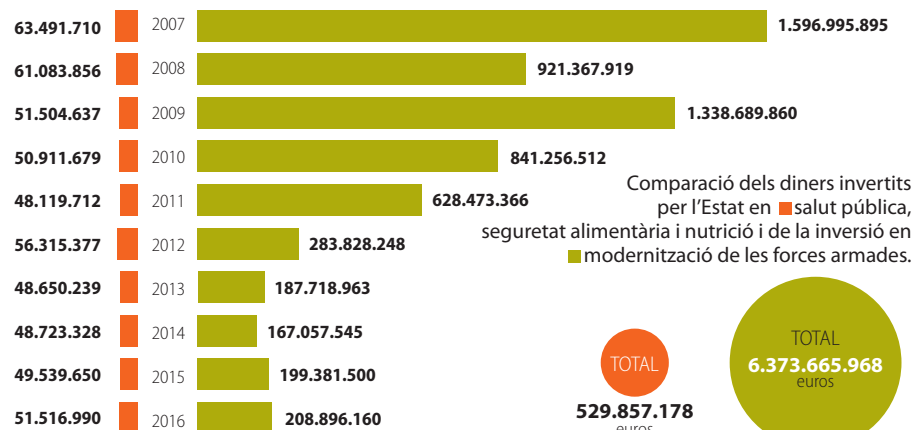
Aquesta suspicàcia contrasta amb la defensa acèrrima promocionada des de fires com Homsec, celebrada la setmana passada a Madrid. Amb l'acrònim de Homeland Security, nom del Departament de Seguretat Nacional dels Estats Units, els ministeris relacionats amb aquest àmbit i diverses institucions públiques contribueixen a l'expansió d'un missatge que dibuixa un món insegur, definit per la desconfiança entre els Estats. "Free- →

1 UNA INVERSIÓ DESCOMPENSADA

Comparació del percentatge d'R+D+i invertit per l'Estat en el sector ■ mèdico-científic i ■ en defensa (2007-2016)

2 LA DEFENSA, MÉS INNOVADORA QUE LA SALUT

Font: Fundación Ciudadana Civio

→ dom is not free” és un dels lemes més reiterats en una fira destinada a impulsar els negocis que es beneficien d'aquesta incertesa.

En Homsec, hi han participat 180 empreses de més de quaranta països. Fabricants de *drones*, de tota mena d'armament i de vehicles militars comparteixen espai amb botigues d'indumentària bèl·lica, llibreries patriòtiques que rememoren el passat colonial d'Espanya o polseres amb símbols nacionalistes. Els videojocs d'adrenalina militar tampoc hi són absents.

Els fabricants defensen els avenços tecnològics aplicats en el camp de la protecció, malgrat que alguns d'ells, per exemple, reconeixen que ja s'estan estudiant sistemes per aturar el perill dels *drones* abans que aquests aparells s'hagen normalitzat al mercat. Així ho confirmen des de l'empresa Dronetools, amb seu a Sevilla. Des de Thales, companyia francesa, entenen que, malgrat tot, “frenar la fabricació de *drones* —i el perill consegüent— hauria implicat posar impediments a la ciència”. Hi ha també invents com el de càmeres amb bateria que serveixen per gravar “un esdeveniment sobtat, com per exemple una manifestació inesperada”. “Així, la policia pot gravar sense haver de muntar cap infraestructura prèvia”, contenen des de l'empresa Sesys. Sobre la utilitat real d'aquests i d'altres aparells de defensa, les empreses consultades al·leguen que ells “només compleixen amb les demandes dels governs”, explica una font de General Dynamics, una de les empreses amb més patrocini a la fira. A més, també argumenten que aquesta indústria crea una ocupació de qualitat “que no podem deixar que marxe a uns altres països”, declara Santiago Tellado, de l'empresa de míssils MBDA.

Tot se sustenta, sobretot, per l'argument de la por. El Grupo Atenea de seguretat nacional és l'organitzador de Homsec i legitima la fira expressant que “la manca d'amenaces no s'ha produït en els milers d'anys de la humanitat”. “Ja en el Gènesi es narra que Caïn va matar Abel”. Aquesta frase figura escrita en l'últim edi-

torial de *One Magazine*, publicació del Grupo Atenea. El signa el seu president, José Luis Cortina, un dels militars que va participar en l'intent de cop d'Estat de l'any 1981.

Un relat que no està gens allunyat de l'interès polític. L'any 2008, en una cimera d'Estats celebrada a Oslo, es va decidir acabar el comerç de les bombes de dispersió. Entre els signants figurava l'Estat espanyol, i l'empresa Instalaza, amb seu central a Saragossa, va demanar una compensació al Govern per haver fet malbé els seus interessos. El dictador libí Moammar al-Gaddafi havia estat client habitual d'aquesta empresa, gràcies a la qual havia pogut desenvolupar ofensives contra territoris rebels com ara Misurata, feu de l'oposició líbia l'any 2011. El conseller d'Instalaza va demanar al Govern 40 milions d'euros com a contrapartida. Al cap de poc, aquest mateix empresari s'instal·la en la direcció del Ministeri de Defensa. Era Pedro Morenés, rellevat fa pocs mesos per Dolores de Cospedal, de qui de moment no es coneix cap vincle amb la indústria militar.

Fronteres rendibles

El fet que els únics clients possibles de les empreses de defensa global siguin els governs fa ben senzilla la relació entre aquestes companyies i els polítics. I d'exemples, n'hi ha bona cosa. Un altre cas és el d'Indra, on el seu conseller delegat, Javier de Andrés, ocupa la subdirecció general d'Informació Administrativa i Publicacions del Ministeri de Treball. De Andrés està imputat per la trama Púnica, que esquitxa especialment el PP a Madrid. Alhora, el director d'Indra és Fernando Abril-Martorell, fill del polític de la UCD clau en la transició valenciana, que va presidir el Ministeri d'Economia durant l'etapa d'Adolfo Suárez. Abril-Martorell fill ha passat per molts dels consells d'administració més sucosos de l'Estat espanyol, com Telefónica o el grup Prisa. Ara lidera Indra, multinacional que treballa, entre altres coses, en el control de fronteres, una supervisió defensada

Dalt, un tanc exposat per l'empresa General Dynamics, una de les més potents del sector. A sota, literatura patriòtica a la venda en Homsec, que recorda el passat colonial espanyol.

per una part de l'opinió pública, partidària d'evitar l'entrada de refugiats.

La vigilància fronterera també ha obert pas a una sobredimensió de la qual es vanaglorien les empreses presents a Homsec. Des de l'*staff* d'Indra mostren l'aplicació de la biometria en les càmeres per identificar els rostres d'aquells que traspassen irregularment els límits geogràfics dels Estats. En ser qüestionats sobre la necessitat de veure les cares dels immigrants que superen fronteres terrestres, des d'Indra expliquen que "s'ha de distingir si qui creua la frontera és una persona o, per exemple, un cérvol". Els *drones* també formen part del negoci fronterer. Quan se'ls pregunta per l'eficàcia d'aquests robots voladors, des de l'empresa Ixion alerten que "sempre hi ha forats en les fronteres que han d'estar especialment vigilats".

El discurs sobre els terroristes camuflats entre els refugiats està ben consolidat entre els polítics. Donald Trump i distints dirigents de l'extrema dreta europea

alimenten aquesta hipòtesi que també defensa José Luis Cortina, qui empara el reconeixement dels rostres perquè "s'ha demostrat que els terroristes també arriben, fins i tot, en pasteres". "A més, la biometria ens pot ajudar a localitzar els cossos dels naufragats, que són localitzats pels equips de Defensa", justifica el president de Grupo Atenea.

A nivell global, l'expansió experimentada pel negoci fronterer és indiscutible. Segons estudis del Centre Delàs, la Unió Europea ha destinat 4.500 milions d'euros a establir mesures de vigilància en fronteres entre 2004 i 2020 i el pressupost de Frontex, la principal agència d'inspecció de fronteres d'Europa, ha augmentat un 3.688% entre 2005 i 2016: de 6,3 a 238,7 milions d'euros. El discurs alarmista sobre els refugiats i l'ostentació tecnològica —tot i que d'utilitat qüestionable— emparen aquest control més ferri i, sobretot, més finançat que mai. De fet, als nous Estats membres de la UE se'ls exigeix un reforçament d'aquest domini

geogràfic per garantir allò que anomenen *sobirania territorial*.

Hi ha, però, qui excusa les relacions d'aquestes empreses amb els governs. Tot i resultar "un dilema interessant", fonts de General Dynamics temen que "desvincular aquestes empreses de l'Estat no puga obrir la porta a l'adquisició per part de capital estranger. I això podria afectar els nostres interessos com a país".

Un militarisme 'in crescendo'

La dimensió d'aquests exemples es comprèn si es té en compte la quantitat de cursos sobre defensa impartits a la universitat, molts d'ells vinculats concretament a estudiar la lluita contra el gihadisme. Aquests cursos, seminaris, màsters i programes de doctorat "han augmentat darrerament de forma considerable", assegura Alejandro Pozo. Universitats com la Gutiérrez Mellado, associada al Ministeri de Defensa; la privada CEU San Pablo; o les públiques Rey Juan Carlos i Carlos III de Madrid, la de Granada, la Pablo Olavide de Sevilla o la Miguel Hernández d'Elx s'han anat sumant a aquesta tendència des de finals de la passada dècada. Aquestes lliçons acadèmiques ofereixen una perspectiva quasi exclusivament militar dels conflictes.

El predomini del pensament únic militarista impulsat des de les institucions ajuda a interpretar que només hi ha aquesta alternativa per fer front a un problema que, tot i estar sobredimensionat, és viu entre la població. No és, però, una història nova, sinó un nou capítol de la humanitat. L'amenaça que representava el bloc soviètic per a Occident durant la segona meitat del segle XX era també una idea abstracta però ben fixada. "Per això, Mohammad Mosaddeq, president de l'Iran a començament dels anys 50, era considerat comunista pels Estats Units quan era un polític conservador que va nacionalitzar el petroli, en mans dels britànics fins que ell hi va arribar", afirma José Luis Gordillo, que també posa l'exemple de Jacobo Árbenz, president de Guatemala durant la mateixa època, enderrocat per la CIA per voler liquidar els monopolis dels Estats Units en aquell país. Llavors, tota inversió militar contra aquell monstre consolidat era aprovada. Avui, el malson és el gihadisme. I el pla tàctic sembla idèntic. Només hi han canviat els actors i els enemics, perquè el pas dels anys exigeix relleus, però no la modificació d'una estratègia que funciona a la perfecció. ●